

BANDI DEZSŐ

Szováta népi díszítő- faragó kultúrája¹

Kulcsszavak: Sóvidék; Szováta; székelykapuk

„A helység maga igen csinos, s az idegen előtt felöltök lesznek bizonyos a lakok előtt pompálkodó rendszerint élénk színekre kifestett galambbúgos kapuk, melyek köríves nyilatúak, s díszkeretükben a növényvilágból vett díszművészettel vannak elöntve, különben ily alakú kapuk a kis Küküllő völgyében mindenütt előfordulnak.”

Alig telt el száz év A Székelyföld leírásának megjelenése óta s ma már sem Szováta, sem a Kis-Küküllő völgyében egyetlen ebből az időből származó nagy kapu nem maradt az utókorra. Ennek ellenére a szováta házakon, csűrökön és kiskapukon a fa készítő kidolgozásának ma is annyi változatos technikájú művészi színvonalú emlékét láthatjuk, hogy ezek alapján is joggal tekinthetjük Szováta Maros megye leggazdagabb népi faragóművészeti központjának.

A szováta faragott készítmények elemeit, szerkezetét, elrendezését és összefüggéseit vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy 1840 és 1930 közötti időszakban ezeknek semmi kapcsolatuk sem volt a helyi növényvilág ábrázolásával. A napjékép gyanánt ismert forgó rózsával, rozettával, madarakkal, szarvasokkal és oroszlánokkal kapcsolatba hozott szőlőfürtök, pálmalevek, tulipánok, tölgy és fenyőágak olyan sajátos életfa jelképek és motívumok, amelyek inkább a hit, mint növényvilágot képviselik díszítőművészetünkben. Ezt erősíteni látszik az a körülmény is, miszerint néhány esetben a szőlőfürt ábrázolás olyan elvont jelképpé alakult, amelyek eredetét talán fel sem ismernénk természetesebb párhuzamaik nélkül.

Ugyanez vonatkozatható a tulipán és palma motívumokra is. A szováta szarvas díszítmények életfához kötöttségét két másik sóvidéki – egy sófalvi és egy korondi – díszítménnyel is szemléltethetjük.

Ezek a térben és időben elterjedt életfa jelképek Szováta kapunként és alkotónként számos változatban újjászülettek, és sajátos helyi művészi szerkezetet, stílust, és formát kaptak. Eddig még nem ismerünk olyan kísérletet, amely elfogadható magyarázatot keresne egy helység vagy tájegység hasonló díszítőművészeti gyakorlatának eredetére, meghonosodására és elterjedésére, szellem-, művelődés- és művészettörténeti vonatkozásaira. Minthogy ezek a még tanulmányozható doku-

mentumok egyre kevesbednek, megőrzésükben, rögzítésükben, a velük kapcsolatos összes helyi emlékek és ismeretek felkutatásában és leírásában megfelelő kutató szakemberek hiányában egyelőre csak a helyi tanulók és értelmiségiek önkéntes társadalmi összefogása segíthet.

A későbbi, 1930 után faragott kapuk nagy részénél közösségi-népi jelrendszerbe tartozó díszítményekkel szemben előtérbe került a természetet uralni, átalakítani és átkölni képtelen, természetutánzó, egyéni műkedvelő ügyeskedés. Az utóbbi években azonban egyre többen értékelik és igénylik a népi művészet hagyományos, közösségi formáit. Ehhez képest még mindig kevés ezeket az igényeket tömegszinten kielégítő és irányító, felelős tájékoztatás. A Kis-Küküllő völgyében új kaput állítók azonban a legszebb kelementelki, gyulakutai szováta faragott díszítmények között válogatnak.

Jegyzetek

1. A szöveg keletkezési ideje 1980.IV.12. és a Teleki Oktatási Központ által digitalizált Bandi Dezső hagyatékából (www.bandidezso.org) származik, melyet a jogutódok szíves beleegyezésével közlünk.

